

Fig. 4. Nest van Weidehommel (*B. pratorum*) uit Armbruster. Honingpotten los met het nest verbonden, aan de voorzijde, met tendens om het broednest te worden aangevuld. —> = bouwrichting.

houden. Op een kleine uitzondering na, staan de honingcellen alle, keurig tegen elkaar, precies in... de omloop om het broednest. Ja, tot zelfs de kleine groepjes toe, want de omloop om het broednest is in dit noodgeval inderdaad ook over de broedcellen heen gelegen. Inderdaad een noodgeval. Dat is te lezen uit de dwergvormen van enkele der samengebouwde honingcellen (ruimte-gebrek onder de afdekkende glasplaat).

Het instructieve van dit oorspronkelijke geval werkt naar diverse kanten.

- a. In de eerste plaats is het op elkaar plaatsen van broedklompen niet absoluut. In het nest van de Akkerhommel (*Bombus agrorum*), dat wij in een vlakke doos vonden (D.L.N. juli 1954) lagen de broedklompen vlak-uitge-

bouwd naast het oude nest, de tegenhanger van de abnormale (normale) stand van de honingcellen in fig. 3.

- b. Ook bij de Honingbijen vinden we, dat het antagonisme tussen honingcellen en broedcellen op diverse wijzen tot uiting komt en wel in normale gevallen zo, dat de honingcellen zich ook om de broedcellen heen buigen. Deze parallel kan niet toevallig zijn (voor de hommels fig. 4).
- c. Nu wij weten, dat ook op heel andere, even principiële wijze de honingpotten elders geplaatst kunnen worden (voor al art. mrt. 1957), kunnen deze gevallen ons leren, dat dit elders plaatsen steeds geschiedt met behoud van de kenmerken van plaatsing, zoals die, onder (voor ons) meer normale omstandigheden, wordt uitgevoerd.
- d. De sociale bouwactie schijnt volgens de aangehaalde voorbeelden wel zeer sterk afhankelijk van de door de hommels te herkennen juiste plaats van de actie, in al onze gevallen met de begrenzing van de nestgang, eventueel voor ons slechts herkenbaar als passageruimte.
- e. Het voorgaande leert ons, dat we zeer voorzichtig moeten zijn met alleen „op zicht” de resultaten van proeven met sociale insecten te beoordelen; er behoort wel degelijk enige kennis bij van wat de dieren onder omstandigheden kunnen en ... niet kunnen.

DE KLEINE PLEVIER ALS BROEDVOGEL IN FRIESLAND BAUKE VAN DER VEEN.

In ons artikel over de baggerstortterreinen (D.L.N. 1955b) wordt voornamelijk gewezen op de belangrijkheid van deze gebieden als pleisterplaats voor limikolen en

andere trekvogels. Daarnaast kunnen ze broedgelegenheid bieden aan broedvogels zoals Tureluur, Scholekster en Visdiefje. Maar vooral de verspreiding van de Kleine

plevier (*Charadrius dubius coronicus*) in ons land is voor een groot deel het gevolg van het voorkomen van baggerstortterreinen. Aanvankelijk beperkte de vogel zich als broedvogel tot de rivieroeveren vooral daar waar enig grind aanwezig was. In 1884 schreef Albarda in de door hem gepubliceerde lijst het volgende: „in Augustus en September in kleine vlugten bij Tietjerk en Suawoude waargenomen.”

Kist (1954) merkt ten aanzien van het broeden van de vogels op: „niet zeldzame broedvogel van opgespoten terreinen, schelp- en kiezelvlakten, zowel langs kust als binnenwaarts”. In dit artikel willen we enkele door ons verzamelde gegevens vermelden, aangevuld met literatuuropgaven. Deze notities bepalen zich voornamelijk tot enige terreinen in Friesland.

Allereerst noemen we hier het nu totaal van karakter veranderde baggerstortterrein gelegen ten noorden van de spoorlijn Leeuwarden—Harlingen. Over dit gebied liep in het midden een brede strook, die iets boven de rest van het terrein uitstak. Deze strook is in 1951 het broedgebied geweest van de Kleine plevier. Op 13 juni van dat jaar hadden we hier vijf à zes vogels waargenomen; enige dagen later waren er nog twee over. Op 30 juni werd van dit paar door L. Zijlstra een nest met vier eieren gevonden. Op 7 juli werd het nest door ons bezocht. Het lag op kleiachtige grond en was een weinig versierd met schelpjes. Op 18 juli waren de eieren nog aanwezig, maar drie dagen later was het nest leeg, zodat we mochten aannemen dat het broedsel uitgekomen was. De ouden vlogen luid alarmerend om ons heen en telkens hoorden we hun lokroep. Op 17 augustus werd nog een juveniel ex. waargenomen. Na dit broedsel werden hier geen broedgevallen meer vastgesteld. Het

gebied is nu grotendeels door industriehallen ingenomen.

Op het terrein aan het Kalverdijkje — aan de oostkant van Leeuwarden — werden geen broedgevallen vastgesteld. Wel werd hier de Kleine plevier tijdens de trekperiode waargenomen.

Tussen het Van Harinxmakanaal en het voormalige, bijna volgegroeide Woudmansdiep ligt het grootste van de baggerstortterreinen, die we rondom Leeuwarden kennen. Het gebied, begrensd door een sloot, is in het westen volgeplant met jonge eikjes en zal in de toekomst een onderdeel gaan vormen van het recreatieoord van de stad. Het oostelijk deel bestond voornamelijk uit een matig begroeide slikvlakte met enige plasjes, het andere deel uit een slechte grasvlakte. Laatstgenoemd deel werd vorig jaar bijgespoten met een grotendeels uit veenachtige specie bestaande bagger. De Kleine plevier heeft hier waarschijnlijk in 1951 gebroed; gegevens hebben we hierover niet kunnen verzamelen. Oude exemplaren werden wel aangetroffen maar nesten werden door ons niet gevonden. Op 5 juli 1953 en op 6 augustus 1954 werden wel jonge ex. aangetroffen. Deze notities werden vermeld in Vanellus (1955 a). G. B(osch) tekende aan het slot van deze bijdrage aan, dat zowel in mei 1952 door J. Robijn en hem als in 1954 door O. Eenshuistra en hem een nest met vier eieren werd gevonden. Zelf hebben we nog de volgende waarneming: op 5 juni 1956 werden drie juveniele exemplaren aangetroffen, later op de dag vonden we één jong ex. dood. L. Zijlstra deelde mij mondeling mede dat hij een nest met vier eieren op 30 mei had gevonden. Dit nest lag op veenachtige grond. Het terrein werd dit jaar niet bezocht. In Franeker, ten zuiden van de spoorlijn Franeker—Harlingen, vonden we in 1951

op het baggerstortterrein eveneens een nest van de Kleine plevier. Op 1 juli van dat jaar zagen we op dit gebied, dat voornamelijk uit zand bestond met hier en daar schelpjes, een nest met drie eieren. Nadere gegevens zijn ons hierover onbekend.

Naast genoemde broedterreinen vermeldt Van der Ploeg (1950) broedgevallen van deze vogel. In 1944 vond hij een nest op een baggerstortterrein ten westen van het Bergumermeer. Volgens deze schrijver heeft de plevier hier waarschijnlijk ook reeds een of twee jaren eerder gebroed. Na 1944 werden nog verscheidene broedgevallen vastgesteld, soms van drie paartjes op hetzelfde terrein tegelijk. De nesten lagen alle op het zandige gedeelte van het gebied en waren vooral daar, waar schelpjes e.d. aanwezig waren, versierd met dit materiaal. Dank zij de activiteit van de Vogelbeschermingswacht aldaar genoten de Kleine plevieren de laatste jaren bescherming. Zelf hebben we dit gebied nooit bezocht. Ook Straatsma (1955) vermeldt een broedgeval in 1954 onder

Joure. Dit nest lag temidden van schelpen op kleiachtige grond.

Wat Friesland betreft vermeldt Brouwer (1948) tenslotte nog broedgevallen in 1944 bij Bergum (dit zal hetzelfde zijn als het door Van der Ploeg bedoelde) en omstreeks 1947 een broedgeval onder Akkrum.

Bovenstaand overzicht samenvattend kunnen we dus zeggen, dat de Kleine plevier in Friesland voornamelijk blijkt te broeden op baggerstortterrein, zowel op die waarvan de bagger uit veen (Sluiters 1952) als wel uit kleiachtige specie bestaat. Zijn schelpfragmenten of ander kalkachtig materiaal aanwezig dan versiert de plevier het nest; bij ontbreken hiervan wordt dit achterwege gelaten. Bij overvloedige begroeiing van het terrein verlaat de Kleine plevier het gebied. Zoals opgemerkt zijn de door ons bezochte terreinen sterk van karakter veranderd, zodat het voorkomen van de Kleine plevier als broedvogel op deze terreinen thans vrijwel is uitgesloten.

Litteratuur:

- H. Albarda, 1884, Naamlijst der in de provincie Friesland in wilden staat waargenomen vogels, met vermelding van al de soorten, die in Nederland voorkomen, blz. 86.
G. A. Brouwer, 1948, Systematisch overzicht van de Gewervelde Dieren waargenomen in de Oude Venen e.o. In „Het Princehof”, blz. 214-246.
J. Kist, 1954, Vogelgids, blz. 133.
D. T. E. van der Ploeg, 1950, Een baggerstortterrein in Friesland. D.L.N. 53, blz. 108-114.
J. E. Sluiters, 1952, De Kleine Plevier, Natura 49, blz. 7-11.
T. Straatsma, 1955, De lytse bunte Wilster, Vanellus 8, blz. 130-132.
Bauke van der Veen, 1955a, Vogels op de baggerstortterreinen in en om Leeuwarden. Vanellus 8, blz. 107-110.
Bauke van der Veen, 1955, Trekvogels op baggerstortterreinen. D.L.N. 58, blz. 91-93.

VRAGEN EN KORTE MEDEDELINGEN

De Bosanemoon (*Anemone nemorosa*) en de Wilde hyacint (*Scilla non-scripta*) ingevoerd op Terschelling. Ter verrijking van de flora van het Lieser bos bij Lies op Terschelling werden aldaar in 1952 in de z.g. Hoekjes op vier verschillende plaatsen vier zoden van de Bos-

anemoon (*Anemone nemorosa*) uitgezet door de heren J. Deelder en J. Sixma. Deze planten waren afkomstig van Oosterwolde in Friesland. Zij sloegen goed aan. In 1956 vormden zij vier plekken met een oppervlakte van 2 bij 3 dm, doch in juni 1957 werd slechts één plant in